

Nr 15*Utlåtande i anledning av motioner angående viss omläggning av skördeskadeskyddet.*

I de likalydande vid 1968 års riksdag väckta motionerna I: 705 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 905 av herr *Hedin m. fl.* har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att genom skördestatistiska nämnden utreda förutsättningarna för ändringar i skördeskadeskyddet i enlighet med vad som i motionerna föreslagits, varvid särskilt bör beaktas möjligheterna till en strataindelning som medför att geografiskt och odlingsmässigt lika områden kan sammanföras även om de inte direkt angränsar varandra.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna I: 705 och II: 905 från *skördestatistiska nämnden*. Se *Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. I föreliggande motioner erinras om att det permanenta skördeskadeskyddet sedan det år 1961 inrättades varit föremål för åtskilliga kompletteringar för att förbättra systemet. Enligt motionärernas mening är det emellertid trots detta i flera avseenden önskvärt med ytterligare förändringar för att systemet skall ge ett så rättvist utslag som möjligt. I motionerna pekas på några detaljer som borde kunna ändras utan alltför betungande administrativa kostnader. Sålunda anförs bl. a. att inom systemet bör tillskapas mindre skördeuppskattningsområden än för närvarande med så långt möjligt homogena geografiska och odlingsmässiga förhållanden. För att inte områdena skall bli för små bör man därvid enligt motionärernas mening kunna sammanföra likartade regioner även om de inte direkt gränsar intill varandra. Bland åtgärder som i övrigt bör genomföras nämns i motionerna en anpassning av skadeberäkningen för oljeväxter till vad som gäller för övriga grödor, inordnande av obesådda arealer i systemet samt ändring av övervintringsskadornas behandling i skördeskadeskyddet. Slutligen framhålls angelägenheten av förbättrade normskördeberäkningar. Motionerna utmynnar i en hemställan att skördestatistiska nämnden ges uppdrag att utreda förutsättningarna för ändringar i skördeskadeskyddet i enlighet med de förslag som sålunda framlagts.

Utskottet vill erinra om att översyn av metodiken för skördeuppskattnings och ersättningsberäkning fortlöpande sker genom skördestatistiska näm-

dens försorg i syfte att förbättra skördeskadeskyddet. Av nämnden avgivet remissutlåtande i förevarande ärende utvisar också att huvudparten av de problem som tagits upp till behandling i motionerna är föremål för uppmärksamhet från nämndens sida. Nämnden erinrar sålunda om att landets indelning i skördeuppskattningsområden varit föremål för flera översyner sedan skördeskadeskyddet infördes. För närvarande pågår en ny omfattande översyn, som bl. a. syftar till en förbättrad geografisk fördelning av de samlade resurserna för de objektiva skördeuppskattningarna och skördeskadeskyddets administration. I fråga om skadeberäkningarna för oljeväxter upplyser nämnden att normskördar och aktuella skördar för dessa växter för närvarande beräknas enligt i huvudsak samma regler som för övriga grödor. Vid en pågående översyn av tekniken för normskördeberäkningarna prövas möjligheterna att i fortsättningen beakta den årliga skördeökningen även för oljeväxterna. Frågan om de obesådda arealernas ställning i skördeskadeskyddet avser nämnden att ta upp till prövning i samband med en allmän och förutsättningslös utredning av möjligheterna att öka skördeskadeskyddets flexibilitet. Likaså är frågan om utvintringsskadornas inordnande i skyddet upptagen på nämndens arbetsprogram.

Med beaktande av vad nu anförts finner utskottet skäl anta att syftet med nu ifrågavarande motioner i allt väsentligt kommer att tillgodoses utan någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Utskottet hemställer

att riksdagen anser motionerna I: 705 och II: 905 besvarade med vad utskottet anført i det föregående.

Stockholm den 26 mars 1968

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Mossberger (s), Hedström (s), Carl Eskilsson (h), Skårman (fp), Magnusson (s), Augustsson (s), Lundberg (h), Karl-Erik Eriksson (fp), Manne Olsson (s) och Wikberg (cp);

från andra kammaren: herrar Hansson i Skegrie (cp), Lindström (s)*, Arweson (s), Eliasson i Moholm (h)*, Johanson i Västervik (s), Persson i Skänninge (s)*, Nilsson i Lönsboda (fp), Trana (s), Berndtsson (fp) och Sundkvist (cp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Yttrande över motionerna I: 705 och II: 905

Skördestatistiska nämnden (23.2.1968) anför följande.

Allmänt

Skördeskadeskyddets effektivitet kan mätas med skillnaden mellan den verkliga och den beräknade skadan på brukningsenheten. Ju mindre denna skillnad är desto effektivare är skördeskadeskyddet. När den i skördeskadeskyddet beräknade skadan varje år och för varje brukningsenhet helt överensstämmer med den verkliga skadan har skördeskadeskyddet uppnått maximal effektivitet. Detta gäller under förutsättning att skadan på den enskilda brukningsenheten inte beror på försumlighet från jordbrukarens sida. Sådan skada bör ej täckas av skyddet. Det är emellertid uppenbart att en fullständig överensstämmelse mellan beräknad och verklig skada inte skulle kunna uppnås även om skördeskadeskyddet gjordes helt individuellt. En del åtgärder som kan vidtas inom skördeskadeskyddet ökar dettas effektivitet starkt för ett relativt sett litet antal brukningsenheter. Andra åtgärder medför en mindre effektivitetshöjning för ett mycket stort antal brukningsenheter. Inriktningen av utvecklingsarbetet bör enligt nämndens mening vara sådant att varje ny förändring av skördeskadeskyddet medför största möjliga sammanlagda effektivitetsökning för samtliga brukningsenheter i landet. För att skyddet skall ge en viss trygghet för alla jordbrukare och i alla tänkbara skadesituationer bör man emellertid vid utvecklingsarbetet i första hand söka eliminera de fall där det för närvarande uppstår mycket stora skillnader mellan den verkliga och den beräknade skadan. Vid bedömningen av olika utvecklingsåtgärder bör självfallet kostnaderna för åtgärden vägas mot nyttan av densamma.

Vid planläggningen av utvecklingsarbetet står man ofta inför svåra bedömningar, därför att effekten av olika reformer är svår eller omöjlig att beräkna i förväg.

Nämnden har gjort upp en lista över de frågeställningar rörande skördeskadeskyddet som bör utredas. Listan har kompletterats efter hand som nya erfarenheter har vunnits. Med utgångspunkt från ovan antydda målsättning och bedömningsgrunder har de olika utredningsuppgifterna angelägenhetsgraderats. Överst på nämndens prioriteringslista står en allmän och förutsättningslös utredning av möjligheterna att öka skördeskadeskyddets flexibilitet. Härmed avses bl. a. möjligheterna att anpassa skyddet till förhållandena under olika år och till de växlande förutsättningarna på olika brukningsenheter eller grupper av brukningsenheter. Nämnden har vidtagit vissa förberedande åtgärder för utredningen av flexibilitetsproblemen.

Indelningen i ersättningsområden (skördeuppskattningsområden)

Landets indelning i ersättningsområden har varit föremål för flera översyner sedan skördeskadeskyddet infördes. För närvarande pågår en ny omfattande översyn, vilken bl. a. syftar till en förbättrad geografisk fördelning av de samlade resurserna för de objektiva skördeuppskattningarna och skör-

deskadeskyddets administration. De tidigare översynerna har av praktiska skäl måst göras länsvis. Vid den nu pågående översynen görs en samtidig prövning av områdesindelningen i större regioner omfattande ett flertal län. Vid gränsdragningen för områdena har man hittills varit hänvisad till att i huvudsak följa församlingsgränserna, eftersom en delning av församlingar medför avsevärda administrativa och beräkningstekniska problem. Genom övergången till obligatorisk anmälan och upprättandet av ett företagsregister för lantbruket bedöms de administrativa problemen vid delning av församlingar minska. Med hänsyn härtill iakttages inte lika sträng restriktivitet som tidigare vid den nu pågående översynen. En viss restriktivitet måste dock tillämpas, bl. a. därför att det fortfarande föreligger svårigheter att beräkna normskördar för område med delade församlingar.

Vid den hittillsvarande översynen av områdesindelningen har områdena genomgående gjorts geografiskt sammanhängande. Anledningen härtill har varit dels att risken för klimatvariationer inom områdena minskar då dessa görs geografiskt mera koncentrerade, dels att de objektiva skördeuppskattningarna och skördeskadeskyddet blir svåra att administrera, om områdena splittras geografiskt. I bygder där förutsättningarna för växtodlingen varierar starkt skulle ersättningsområdena sannolikt kunna göras ur skadeskyddsynpunkt mera homogena, om man kunde släppa kravet på att de skall vara geografiskt sammanhängande. Nämnden anser sig emellertid inte nu kunna förorda ett uppgivande av detta krav.

Vid sin utredning av möjligheterna att öka skördeskadeskyddets flexibilitet ämnar nämnden även pröva möjligheterna till och effekten av en årlig anpassning av områdesindelningen till de aktuella skördeförhållandena det enskilda året. I detta sammanhang vill nämnden erinra om sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 12.1.1968 med förslag till vissa åtgärder i anledning av skador på 1967 års skörd. I skrivelsen, som är föranledd av att betydande arealer vårsäd inte kunde bärgas förra året och att dessa skador uppkom mycket ojämnt inom ersättningsområdena, föreslås att särskilda regler skall tillämpas vid ersättningsberäkningarna inom ett sammanhängande skadeområde i västra och mellersta Sverige. De särskilda reglerna går ut på att tillfälliga ersättningsområden bildas inom de ordinarie ersättningsområdena genom gruppering av brukningsenheterna efter andelen av arealen som är obärgad. Vid ersättningsberäkningarna för brukningsenheterna i grupperna används för de ordinarie ersättningsområdena fastställda normskördevärden samt aktuella skördevärden för bärgad areal. Det aktuella skördevärdet på den obärgade arealen sättes lika med noll. Andelen obärgad areal fastställs som ett genomsnitt för brukningsenheterna inom respektive grupp. Förslaget förutsätter att anmälan för skördeskadeersättning 1967 kompletteras med en anmälan av obärgad areal. Kungl. Maj:t har i beslut den 2.2.1968 bemyndigat statistiska centralbyrån att i samråd med berörda myndigheter genomföra tillfällig områdesändring i huvudsaklig överensstämmelse med skördestatistiska nämndens förslag. Genomförandet av nämndens förslag medför en avsevärd ökning av skyddets effektivitet för berörda jordbrukare och ger värdefulla erfarenheter för det fortsatta utvecklingsarbetet i anslutning till skördeskadeskyddet.

Skadeberäkningarna för oljeväxter

Vid starten av skördeskadeskyddet år 1961 fanns oljeväxtstatistik endast för en kortare period. Denna statistik avsåg län. Första året måste skadeberäkningarna för oljeväxter därför göras för stora regioner. Efter hand har

beräkningarna emellertid gjorts alltmera noggranna och regionalt differentierade. För närvarande beräknas normskördar och aktuella skördar för oljeväxter enligt i huvudsak samma regler som för övriga grödor. Eftersom det finns totalstatistik för oljeväxterna är beräkningarna för dessa i själva verket relativt sett mera geografiskt differentierade än för spannmålsgrödorna, potatisen och vallväxterna. I områden där beräkningsunderlaget är litet, dvs. där någon oljeväxtgröda odlas endast på ett fåtal brukningsenheter, måste beräkningarna dock baseras på genomsnitt för grupper av oljeväxter och i vissa fall för två eller flera ersättningsområden. Anledningen härtill är bl. a. att arealuppgifterna ibland är osäkra, att det i vissa fall är svårt att få en korrekt fördelning av skörden på ersättningsområden samt att beräkningarna inte kan baseras på alltför få brukningsenheter utan att man provar i vad mån skördeavvikelsena beror på odlarnas försumlighet.

Hitills har hänsyn inte kunnat tas till den årliga skördeökningen vid normskördeberäkningarna för oljeväxter. Vid en pågående översyn av tekniken för normskördeberäkningarna prövas möjligheterna att i fortsättningen beakta den årliga skördeökningen även för oljeväxterna.

Obesådda arealer

De obesådda arealernas ställning i skyddet behandlades i nämndens utlåtande till jordbruksutskottet den 7.3.1967. Som där framhölls är det enligt nämndens mening önskvärt att skördeskadeskyddet täcker även förluster på grund av att areal ej kan besås. Med den utformning skördeskadeskyddet nu har skulle det emellertid vara till ringa hjälp för berörda jordbrukare om de arealer som inte kan besås inordnas i skyddet. Först vid ett individuellt eller i varje fall avsevärt mera individualiserat skydd än nu skulle ett sådant inordnande få någon betydelse. Detta beror på att de arealer som inte kan besås aldrig ligger så samlade att de kan föras ihop till särskilda ersättningsområden. I regel inträffar denna typ av skada endast på låglänta arealer med dåliga avrinningsförhållanden. Endast på ett fåtal ställen i landet ligger denna typ av arealer så samlade att de kan bilda egna områden. Eftersom skaderisken i regel är större på dessa arealer än på övriga, skulle självrisken bli högre än nu, om arealerna sammanfördes till särskilda områden. Vid utredningen av möjligeterna att öka skördeskadeskyddets flexibilitet avser nämnden även pröva frågan om de obesådda arealernas ställning i skördeskadeskyddet. Nämnden vill emellertid redan nu påpeka de mycket stora avgränsningsproblem som uppstår om skyddet skall täcka även obesådd areal.

Övervintringsskadornas behandling i skördeskadeskyddet

För närvarande omfattar skördeskadeskyddet endast lättare utvintringsskador som inte leder till omsådd. Om höstsådd gröda på grund av svåra utvintringsskador körs upp på våren och ersätts med vårgröda omfattar skyddet i stället den nya grödan, Jordbrukarna kan således i samband med utvintring åsamkas förluster som inte täcks av skördeskadeskyddet dels därför att utbytet av den höstsådda grödan mot en vårsådd oftast medför en lägre värdeavkastning per hektar, dels därför att värsådden medför extra kostnader. De här nämnda förlusterna är inte av den storleken att de kan betecknas som katastrofartade. Då de adderas till förluster på grund av andra typer av skördeskador blir de emellertid kännbara. De borde därför beaktas i skördeskadeskyddet. Frågan om utvintringsskadornas inordnande i skyddet är upptagen på nämndens lista över utredningsuppgifter.

Nämnden kan inte nu avgöra när resurser kan avdelas för utredning av denna fråga.

Normskördevärdena

Normskördeberäkningarna är årligen föremål för viss översyn och prövning. En rad förbättringar av beräkningstekniken har genomförts under de gångna sex åren. Sedan något år tillbaka i tiden arbetar nämnden med en översyn av tekniken för normskördeberäkningarna. I samband härmed har hela det skördestatistiska materialet analyserats grundligt. En genomgång och utvärdering av analysresultaten återstår. Detta arbete, som enligt de ursprungliga planerna skulle ha varit färdigt till ersättningsberäkningarna för 1967 års skörd, har måst avbrytas tillfälligt för utredningar rörande de obärgade arealerna. Nämnden avser att återuppta detta arbete snarast efter ersättningsberäkningarna för 1967 års skörd.

Självrisk och medelsbehovet

Självrisk avvägs för närvarande i enlighet med statsmakternas beslut så att den i genomsnitt för samtliga brukningsenheter i landet blir 15,5 % av normskördevärdet. Medelsbehovet vid denna självrisk beräknades ursprungligen till 30 miljoner kronor per år. På grund av genomförda förbättringar och utvidgningar av skördeskadestyddet och förändringar av priserna på vegetabilierna har medelsbehovet vid den nuvarande självrisken stigit till cirka 45 miljoner kronor per år (enligt beräkningar 1966). Skördeskadefonden har därför inte ökat i den takt som den borde med hänsyn till det relativt sett gynnsamma skördeutfallet under sextiotalet. Risken att det skall inträffa skador av sådan omfattning att medlen i fonden inte räcker till utbetalning av ersättningarna bedöms därför vara relativt stor.